

Tájékoztató a gondnoksággal kapcsolatos eljárásokról

Tartalom

1. A cselekvőképesség fogalma, korlátozása és a jognyilatkozatok.....	4
1.1 A cselekvőképesség.....	4
1.2 A cselekvőképesség korlátozása törvény alapján.....	4
1.3 A cselekvőképesség korlátozása a bíróság ítélete alapján.....	5
1.3.1 A cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú.....	6
1.3.2 Cselekvőképességében teljesen korlátozott nagykorú.....	8
1.4 Mikor van szükség a gyámhatóság jóváhagyására a nyilatkozatok érvényességéhez?.....	8
2. A gondnokság alá helyezési eljárás.....	9
2.1 A gondnokság alá helyezési eljárást megelőző intézkedések.....	9
2.2 Ki kezdeményezheti a gondnokság alá helyezést?.....	10
2.3 Melyik bíróság előtt kell a gondnokság alá helyezési pert megindítani?.....	10
2.4 Mit vizsgál a bíróság az eljárás során?.....	11
2.5 A bíróság által hozott határozat és a gondnokoltak nyilvántartása.....	11
2.6 Felülvizsgálat.....	12
3. A gondnokrendelés, a gondnok jogai és kötelezettségei.....	12
3.1 A gondnok kirendelése.....	12
3.2 A gondnoki tisztség megszűnése.....	13
3.3 A gondnok tevékenysége.....	14
4. Rendelkezés a cselekvőképesség jövőbeni korlátozása esetére.....	16
4.1 Hol és hogyan lehet előzetes jognyilatkozatot tenni?.....	17
4.2 Miről lehet rendelkezni az előzetes jognyilatkozatban?.....	17
4.3 Előzetes jognyilatkozatok nyilvántartása.....	17
4.4 Előzetes jognyilatkozatok felülvizsgálata.....	17
5. Támogatott döntéshozatal.....	18
5.1 A támogató személye.....	18
5.2 A támogató feladatai.....	19
5.3 A támogatói tisztség megszűnése, megszüntetése.....	19
6. A gondnokoltakat érintő további kérdések.....	20
7. A jogvédelmi képviselők és a gondnokoltak.....	22
8. Záró gondolatok.....	24

Tájékoztató a gondnoksággal kapcsolatos eljárásokról

A jelen tájékoztató füzet összefoglalja a cselekvőképesség fogalmát, a cselekvőképesség korlátozásának lehetséges eseteit, a gondnokság alá helyezéssel kapcsolatos rendelkezéseket, valamint az új Polgári törvénykönyv által bevezetett két jogintézmény, az előzetes jognyilatkozat és a támogatott döntéshozatal szabályait.

A Központi Statisztikai Hivatal 2012. évi – a városi gyámhivatalok nyilvántartásai alapján készített – vizsgálata szerint Magyarországon a gondnokság alatt álló személyek száma 2008-ban 50 580 fő, 2011-ben 52 830 fő volt. Míg az utóbbi években számuk jelentősen nem, az ezer nagykorú lakosra vetített arányuk azonban fokozatosan nőtt.

2008-ban a gondnokság alatt állók 60,6%-a cselekvőképességet kizáró, 39,4%-uk cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt állt. 2011-ben ez az arány úgy változott, hogy 58,2% állt cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt.

A 2011-es adatok szerint a gondnokság alatt állók 30%-a fiatalabb 39 évesnél. A nyilvántartott gondnokoltak közül 54% férfi, 46% nő.

Az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (a továbbiakban: OBDK) a gondnokoltak nagy száma és kiszolgáltatott helyzete mellett azért is tartja kiemelten fontosnak jelen kiadvány megjelentetését, mert az általa foglalkoztatott betegjogi, ellátottjogi képviselők a gyakorlatban sok esetben nyújtanak segítséget gondnokság alatt álló személyeknek. A tartós bentlakásos szociális intézményekben élők közül sokan gondnokság alatt állnak, ahol az OBDK által foglalkoztatott ellátottjogi képviselők a segítségükre lehetnek. Az ellátottjogi képviselők mellett az OBDK foglalkoztatásában állnak a betegjogi képviselők is, akik az egészségügyi szolgáltatókhoz bekerült gondnokság alatt állók részére tudnak információt, felvilágosítást adni a jogszabályok nyújtotta keretek között. Hogy pontosan milyen esetekben és milyen módon állnak a jogvédelmi képviselők a gondnokság alatt állók rendelkezésére, arra jelen kiadvány végén külön kitérünk.

1. A cselekvőképesség fogalma, korlátozása és a jognyilatkozatok

1.1 A cselekvőképesség

- *Minden ember cselekvőképés, akinek cselekvőképességét e törvény vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza.*

A cselekvőképesség az embernek azon képessége, hogy a maga nevében, személyesen tehet érvényes jognyilatkozatot, és a saját cselekményeivel jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. A cselekvőképesség kizárólag az embert illeti meg, jogi személyek (gazdasági társaságok, egyesületek stb.) esetében fogalmilag kizárt. A mindennapi életben az ember cselekvőképessége birtokában hozzá meg valamennyi döntését mind személyére, mind vagyónára vonatkozóan. A cselekvőképesség főszabály szerint minden embert megillet, **korlátozására kizárólag a Polgári Törvénykönyvben meghatározott okokból, a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete alapján a garanciális eljárási szabályok betartása mellett kerülhet sor.**

A cselekvőképesség olyan képességet feltételez az ember részéről, hogy képes legyen felismerni tetteinek következményét, rendelkezzen az ügyeinek viteléhez szükséges belátási képességgel. Ha ez a belátási képesség valamilyen okból hiányzik, ezekben az esetekben a jog nem ismerheti el az érintett személyt cselekvőképésnek, hiszen ha az adott személy nem képes tetteinek következményét átlátni, akkor fennáll a veszélye annak, hogy saját érdekeivel ellentétesen fog cselekedni.

1.2 A cselekvőképesség korlátozása törvény alapján

a) cselekvőképtelen állapot

A cselekvőképesség törvényi korlátozásának egyik esetköre, amikor valaki nyilatkozata megtételekor olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik. Ilyen állapot előállhat alkohol-, gyógyszer-, kábítószer-fogyasztás következtében. Tekintettel arra, hogy ezen bódult állapotok időlegesen állnak fenn, nincs szükség az érintett személy gondnokság alá helyezésére. A jog az ilyen állapotban tett nyilatkozatokra – a cselekvőképesség hiányát feltételezve – a semmisség jogkövetkezményét alkalmazza. **Semmis annak a személynek a jognyilatkozata, aki a jognyilatkozat megtételekor olyan állapotban van, hogy ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.** Kivételt képeznek ez alól az olyan nyilatkozatok, amelyek tartalmából és megtételének körülményeiből következtetni lehet arra, hogy a jognyilatkozat megtétele a fél cselekvőképessége esetén is indokolt lett volna. A cselekvőképtelen személy végintézkedése (pl. végrendelet) minden esetben semmis. Ahhoz, hogy ebben az esetben a cselekvőképtelen állapot megállapításra kerüljön, széles körű bizonyítást kell lefolytatni. A belátási képesség teljes hiányának az adott helyen, időben és körülmények között kell fennállnia. Az orvosszakértő meghallgatása mellett a bíróságnak vizsgálnia kell a megtett nyilatkozat tartalmát, a nyilatkozó szokásos magatartását, illetve a más nyilatkozataihoz képest tanúsított és más személyekkel való viselkedését is figyelembe kell venni.

b) a cselekvőképesség korlátozása az életkor alapján

A cselekvőképesség törvényi korlátozásának másik esetköre az életkorral kapcsolatos korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség. A tizennyolc év alatti kiskorúak esetében nem beszélhetünk teljes cselekvőképességről, helyettük a szüleik, törvényes képviselőjük dönt az őket érintő lényeges kérdésekben. A tizennégy év alattiakat a törvény minden körülmények között cselekvőképtelennek minősíti, az általuk tett jognyilatkozat semmis, nevükben törvényes képviselőjük jár el, vagyonukat érintően is a törvényes képviselő tesz nyilatkozatot. Nem semmis a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és már teljesített csekély jelentőségű szerződés, amelynek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel. Ilyen csekély jelentőségű szerződésnek minősül például, ha a gyermek a szüleitől kapott pénzen csokit vásárol a boltban. A tizennégy év feletti kiskorúak korlátozottan cselekvőképesek, főszabály szerint a jognyilatkozataik érvényességéhez törvényes képviselőjük hozzájárulása szükséges, az alábbi kivételekkel.

A tizennégy év feletti kiskorú a törvényes képviselő közreműködése nélkül:

- tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja (önállóan fel-lephet személyiségi jogai védelmében);
- megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket (kis összegű bevásárlások);
- rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat;
- köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez;
- ajándékozhat szokásos mértékben (a szokásos mérték megállapításánál az ajándékozó vagyoni körülményeit, illetve a megajándékozotthoz fűződő viszonyát szükséges vizsgálni).

1.3 A cselekvőképesség korlátozása a bíróság ítélete alapján

A nagykorú személyek cselekvőképességét a bíróság a gondnokság alá helyezési perben meghozott ítélettel korlátozhatja. Kiskorú cselekvőképességét kizárólag abban az esetben lehet gondnokság alá helyezéssel korlátozni, ha a 17. életévét betöltötte, azzal, hogy a gondnokság hatálya csak a nagykorúság elérésével áll be.

A korábbi szabályozás szerint a gondnokság alá helyezési perben a bíróság csak arról dönthetett, hogy az érintett személy cselekvőképessége korlátozott-e vagy teljesen hiányzik. A törvény határozta meg, hogy a korlátozottan cselekvőképes, illetve cselekvőképtelen személy milyen jognyilatkozatokat tehet meg önállóan. Egyéniesítésre nem volt lehetőség, a bíróságok nem rendelkeztek mozgástérrel az érintett személy képességeihez igazodva.

A nemzetközi jogi dokumentumok, az abban megfogalmazott emberi jogi követelmények, valamint a mentálisan sérült személyek társadalmi megítélésében bekövetkezett pozitív szemléletváltozás következtében a 2001-es módosítással már rugalmasabb szabályok kerültek megállapításra a cselekvőképességet, illetve a nem teljesen cselekvőképes személyek által megtehető jognyilatkozatok körét illetően. **Bevezetésre került a cselekvőképesség ügycsoportokban való korlátozásának lehetősége, tovább bővült a gondnokoltak által érvényesen megtehető jognyilatkozatok köre.** A módosítás következtében került törvényben rögzítésre az a garanciális szabály, hogy a gondnokság alá helyezést meghatározott időközönként kötelező felülvizsgálni, felismerve azt, hogy az emberek mentális képességében és az ebből eredő belátási képességében az évek során változás állhat be.

A 2014. március 15-én életbe lépett új Polgári törvénykönyv eltörölte a cselekvőképességet kizáró gondnokság fogalmát, helyette a cselekvőképességet korlátozó gondnokság két kategóriáját vezette be: 1. a **cselekvőképességet részlegesen korlátozó** és 2. a **cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság fogalmát**.

1.3.1 A cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú

- *Cselekvőképességében részlegesen korlátozott az a nagykorú, akit a bíróság ilyen hatállyal helyezett gondnokság alá.*

Azt a nagykorút helyezi a bíróság cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá, akinél az alábbi feltételek együttesen állnak fenn:

- nagykorú személy mentális zavara;
- a mentális zavar következtében az ügyei viteléhez szükséges belátási képességének tartós vagy időszakonként visszatérő nagymértékű csökkenése;
- a belátási képesség tartós vagy időszakonként visszatérő nagymértékű csökkenése miatt – egyéni körülményeire, családi és társadalmi kapcsolataira figyelemmel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt;
- az érintett személy jogainak védelme szempontjából más, cselekvőképességet nem érintő mód, eszköz alkalmatlan.

Lényeges újdonsága az új szabályozásnak, hogy a bíróság a cselekvőképességet csak ügycsoportonként korlátozhatja. A bíróságok a gondnokság alá helyezési perben azt vizsgálják, hogy az érintett személy fennálló mentális zavara következtében nagymértékben csökkent-e az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége. Ha azt állapítja meg, hogy ügyeinek viteléhez szükséges belátási képessége nagymértékben csökkent, megvizsgálja az érintett személy egyéni körülményeit, társadalmi, családi kapcsolatait. Ez utóbbi két dologra tejed ki: egyrészt arra, hogy van-e az illető személynek olyan ügye (vagyonjogi, egészségügyi stb.), amelyben jognyilatkozat tétele szükséges vagy várható, másrészt van-e körülötte olyan személy, akire számíthat, és aki az adott jognyilatkozat megtételében a segítségére lehet.

A korábban hatályos Polgári törvénykönyv példálózó jelleggel határozta meg azon ügycsoportokat, amelyekben a bíróság a cselekvőképességet korlátozta. Az új Polgári törvénykönyv ezzel szemben nem részletezi az ügycsoportokat, így a bíróságok nagyobb mértékben szabad kezet kapnak annak megítélése során, hogy az egyént személyre szabottan milyen ügycsoportokban szükséges cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezni. Ettől függetlenül a korábbi Ptk. által nevesített ügycsoportok továbbra is kiindulópontként szolgálhatnak a bíróságok számára. A bíróságnak cselekvőképességet részlegesen korlátozó ítéletében tehát meg kell határoznia azokat a személyi, illetve vagyoni jellegű ügycsoportokat, amelyekben a cselekvőképességet korlátozza, valamint részletesen meg is kell indokolnia, hogy az adott ügycsoportban miért szükséges a gondnokság alá helyezés.

Melyek azok a jellemző ügycsoportok, amelyekben korlátozásra szorított sor kerülni?

- vagyonnal kapcsolatos rendelkezés (nagyobb értékű ingó, ingatlan, bankszámla);
- munkaviszonyból származó jövedelemmel való rendelkezés;
- különböző társadalombiztosítási ellátások igénylése;
- egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása;
- családjogi jognyilatkozatok (házassági vagyonjog, gyermek nevének meghatározása stb.);
- tartózkodási hely meghatározása;
- lakásbérlettel kapcsolatos jognyilatkozatok;
- örökösödési ügyek;
- bentlakásos szociális intézetben történő elhelyezéssel kapcsolatos jognyilatkozatok;
- választójog gyakorlása.

A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy minden olyan ügyben önállóan tehet érvényes jognyilatkozatot, amelyben cselekvőképességét a bíróság nem korlátozta. Hangsúlyozni kell, hogy a mentális zavar következtében csökkent belátási képesség nem tévesztendő össze a mozgásszervi, látásszervi, hallásszervi fogyatékossgal rendelkező személyek jognyilatkozat-tételi képességével. Az ő esetükben ugyanis saját maguk jogosultak jognyilatkozatot tenni, akadályozva kizárólag az akaratuk, illetve jognyilatkozatuk formai kinyilvánításában vannak. A törvény ebből az okból követel meg az esetükben szigorúbb alakszerűséget, például a közjegyző jelenlétét.

Cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy jognyilatkozatai

Azokban az ügycsoportokban, amelyekben a bíróság korlátozta a gondnokság alá helyezett személy cselekvőképességét, saját maga tehet jognyilatkozatot, azonban ennek érvényességéhez szükséges utóbb gondnokának a hozzájárulása. Ha a gondnok hozzájárulása elmarad, úgy a jognyilatkozat nem válik érvényessé, és az így érvénytelen jognyilatkozat semmilyen joghatást nem vált ki. Ha időközben a jognyilatkozatot tett személy visszanyeri cselekvőképességét, maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényességéről. A gondnokolt és a gondnoka közötti vita esetén a gámhatóság dönt.

A mindennapi élethelyzetek megkövetelik, hogy bizonyos esetekben a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy is dönthessen a gondnoka hozzájárulása nélkül. Vagy azért, mert abból számára kizárólag előny származhat, vagy azért, mert az adott ügylet annyira csekély jelentőségű, hogy nem igényel sem komolyabb megfontolást, sem belátási képiséget. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy gondnoka hozzájárulása nélkül

- tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;
- megkérheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket (vásárlás);
- rendelkezhet jövedelme bíróság által meghatározott hányadával;
- köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez;
- ajándékozhat a szokásos mértékben.

1.3.2 Cselekvőképességében teljesen korlátozott nagykorú

- *Cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett.*

Az új szabályozás szerint a cselekvőképesség teljes korlátozására csak végső esetben és csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy érdekeinek megóvása érdekében nem elégséges sem cselekvőképességet nem érintő korlátozás, sem a cselekvőképesség részleges, ügycsoportonkénti korlátozása. A bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá azt a nagykorút helyezi, akinél az alábbi feltételek egyidejűleg fennállnak:

- nagykorú személy mentális zavara;
- a mentális zavar következtében az ügyei viteléhez szükséges belátási képességének tartós és teljes körű hiánya;
- a belátási képesség tartós és teljes körű hiánya miatt – egyéni körülményeire tekintettel – gondnokság alá helyezése indokolt;
- az érintett személy jogainak védelme szempontjából más kevésbé korlátozó eszköz alkalmazatlan.

Tekintettel arra, hogy a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy gyakorlatilag cselekvőképtelen, és néhány kivételtől eltekintve semmilyen jognyilatkozatot nem tehet – még gondnokával együtt sem –, garanciális szempontból fontos és hangsúlyozandó, hogy erre csak kivételes esetben kerülhet sor.

A cselekvőképességében teljesen korlátozott személy jognyilatkozatai

A cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el. Cselekvőképtelenség esetén is vannak olyan kisebb jelentőségű szerződések, amelyek esetén indokolatlan lenne, hogy a cselekvőképtelen személy által tett nyilatkozat semmis legyen. Abban az esetben, ha a szerződés csekély jelentőségű, a szerződés során megtett nyilatkozat a mindennapi életben tömegesen fordul elő, különösebb megfontolást nem igényel, és a szerződés már teljesedésbe ment, a cselekvőképtelen személy által tett ilyen szerződés nem semmis. Például egy szokásos bolti vásárlás során, amely a mindennapi élet rutinjai közé tartozik, cselekvőképtelen személy is eljárhat.

1.4 Mikor van szükség a gyámhatóság jóváhagyására a nyilatkozatok érvényességéhez?

Vannak olyan jelentősebb súlyú ügyek, amelyekben a gyámhatóság jóváhagyása szükséges mind a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú és gondnoka, mind a cselekvőképtelen nagykorú gondnoka jognyilatkozatának érvényességéhez. A gyámhatóság jóváhagyása szükséges, ha a jognyilatkozat a cselekvőképességében részlegesen korlátozott vagy cselekvőképtelen nagykorú

- tartására;
- öröklési jogviszony alapján őt megillető jogára vagy terhelő kötelezettségére;
- nem tehermentes ingatlanszerzésére, ingatlana tulajdonjogának átruházására vagy bármely módon történő megterhelésére;
- gyámhatóságnak átadott vagyonára;
- a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget meghaladó értékű vagyontárgyára vonatkozik.

2. A gondnokság alá helyezési eljárás

Tekintettel arra, hogy a cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés az egyén alapvető jogait korlátozza, szükséges, hogy erről **kizárólag pártatlan bíróság**, megfelelő garanciák betartásával, speciális eljárás keretében döntsön. Ez a **gondnokság alá helyezés iránti per**, amelynek részletes szabályaival a Polgári perrendtartás külön fejezetben rendelkezik.

2.1 A gondnokság alá helyezési eljárást megelőző intézkedések

Mivel adódhatnak olyan helyzetek, amikor a korlátozott belátási képességgel rendelkező, illetve cselekvőképtelen személy érdekeinek védelmében már a gondnokság alá helyezés előtt azonnali beavatkozás szükséges, az új Ptk. is lehetőséget biztosít arra – a korábbi szabályozással egyezően –, hogy a gondnokság alá helyezést megelőző lépésként a gyámhatóság az érintett személynek, illetve vagyonának védelme érdekében zárlatot rendeljen el, és szükség esetén ideiglenes gondnok kirendeléséről döntsön.

a) zárlat és zárgondnok

A gyámhivatal kérelemre vagy hivatalból a cselekvőképességet érintő gondnokság alá helyezendő személy részére zárgondnokot rendel, és egyidejűleg az érintett személy vagyonára vagy annak egy részére zárlatot rendel el az alábbi feltételek együttes fennállása esetén:

- szakorvosi vélemény alapján gondnokság alá helyezés látszik indokoltnak;
- a gondnokság alá helyezés feltételei fennállnak;
- sürgős intézkedés szükséges a gondnokság alá helyezendő személy vagyonának védelme érdekében.

A zárlat biztosítási intézkedés, melynek célja, hogy az érintett személy vagyonának csökkenését megakadályozza. A zárlatot a gyámhatóság csak sürgős intézkedést igénylő helyzetben, akkor rendelheti el, ha a zárlat elrendelésének elmaradása visszafordíthatatlan vagyonvesztéshez vezetne. **Zárlat esetében a tulajdonos, azaz a gondnokság alá helyezendő személy – a zárlat fennállása alatt – a vagyonáról nem rendelkezhet.**

b) ideiglenes gondnok

Ha azonnali intézkedést igénylő esetről van szó, és nagykorú személyének vagy vagyonának védelme zárlattal vagy más módon nem lehetséges, a **gyámhivatal** – kérelemre vagy hivatalból – ideiglenes gondnokot rendelhet annak a nagykorúnak

- akinek a cselekvőképességét érintő gondnokság alá helyezése látszik indokoltnak.

A gyámhatóságnak meg kell jelölnie, hogy az ideiglenes gondnok mely ügyekben vagy ügycsoportokban jogosult jognyilatkozatot tenni. Sem a zárlat elrendelésével, sem az ideiglenes gondnok kirendelésével szemben nincs helye fellebbezésnek, azonban nyolc napon belül a gyámhatóság mindkét esetben köteles megindítani a gondnokság alá helyezési pert. A bíróságnak legkésőbb a keresetindítástól számított harminc napon belül a zárlatot vagy az ideiglenes gondnokrendelést hivatalból felül kell vizsgálnia.

Ha a bíróság a gondnokság alá helyezéséről dönt, a zárlat megszüntetéséről, illetve a zárgondnok vagy az ideiglenes gondnok felmentéséről is rendelkezni kell.

Ha a gondnokság alá helyezés szükségessége valószínű, és az alperes, vagyis a gondnokság alá helyezendő személy érdekének védelme ezt indokolja, a zárlatot és az ideiglenes gondnokot a **bíróság** is elrendelheti vagy a tárgyalást megelőzően, vagy a tárgyalás elhalasztása esetén.

2.2 Ki kezdeményezheti a gondnokság alá helyezést?

- nagykorú együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére;
- kiskorú törvényes képviselője (abban az esetben, ha a 17. életévét betöltött kiskorú cselekvőképességének korlátozására kerül sor gondnokság alá helyezéssel);
- gyámhatóság;
- ügyész.

A **gondnokság alá helyezési per felperese** az, aki a gondnokság alá helyezést a bíróságtól kéri, **alperese** pedig az, akinek a gondnokság alá helyezéséről a perben döntenek. A korábbi szabályozással ellentétben a házastársak közül kizárólag az együtt élő házastárs kezdeményezheti vele együtt élő házastársának gondnokság alá helyezését. Korábban gyakran előfordult, hogy egy megromlott házastársi kapcsolatban a különélő házastársak akár a bontóperben, akár a szülői felügyeleti jogok gyakorlására vonatkozó perben a gondnokság alá helyezéssel próbálták a másik fél jogait korlátozni és ezáltal kedvezőbb pozícióba kerülni. A másik érv, amely a módosítás mellett szólt, hogy igazán csak a gondnokság alá helyezendő személlyel együtt élő fél képes az érintett személy mentális képességeinek és ebből eredő belátási képességének a figyelemmel kísérésére.

A **keresetlevélhez csatolni kell** azon iratokat, dokumentumokat, amelyek a felperes által előadottakat igazolják, köztük az alperes tulajdonában álló **ingatlanok** vagy azon ingatlanok **tulajdoni lapját**, amelyeken az alperesnek haszonélvezeti joga áll fenn. Ha a gyámhatóság kezdeményezi a gondnokság alá helyezést, csatolnia kell az alperes elmeállapotára vonatkozó **szakorvosi véleményt** és az alperes lakóhelyén készített **környezettanulmányt** is.

2.3 Melyik bíróság előtt kell a gondnokság alá helyezési pert megindítani?

Gondnokság alá helyezési perekben a helyi bíróság jár el. Főszabály szerint az a helyi bíróság, amelynek területén az alperes, tehát a gondnokság alá helyezendő személy lakik. Tekintettel arra, hogy azon személyek, akiknek gondnokság alá helyezése szükséges, gyakran szociális bentlakásos intézményben vagy kórházban tartózkodnak, mind a szociális intézmények, mind a fekvőbeteg-gyógyintézetek helye szerinti bíróság illetékes a gondnokság alá helyezési perekben.

2.4 Mit vizsgál a bíróság az eljárás során?

Ahogy a kiadványban azt már korábban is jeleztük, a bíróság az alperest cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá akkor helyezheti, **ha mentális zavara következtében ügyeinek viteléhez szükséges belátási képessége nagymértékben csökkent vagy tartósan teljesen hiányzik**. A mentális zavar fennállta, annak megállapítása mindenképpen szakértői kérdés, ezért a gondnokság alá helyezési perben az **igazságügyi elmeorvos-szakértő meghallgatása, vélemény-nyének beszerzése** nem mellőzhető. A bizonyításnak arra is ki kell terjednie, hogy az alperes ügyeinek viteléhez szükséges belátási képessége milyen szintet ér el, ehhez pedig elengedhetetlen az **alperes személyes meghallgatása** is, amelyen keresztül a bíróság információt szerezhet az alperes életkörülményeiről. Döntő szempontú kérdés, hogy az alperes el tudja-e látni magát, háztartását, valamint képes-e vagyonára vonatkozóan a saját érdekeinek megfelelő döntést hozni. A személyes meghallgatás arra is szolgál, hogy a bíróság – miután a cselekvőképesség részleges korlátozásáról döntött – meg tudja határozni azon ügycsoportokat, amelyekben a korlátozásra szükség van. Mind az orvosszakértő, mind a gondnokság alá helyezendő személyes meghallgatása kizárólag abban a kivételes esetben mellőzhető, ha az alperes ismeretlen helyen tartózkodik, vagy meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik. Nincs akadálya annak, hogy akár a felperes, akár az alperes **tanúk meghallgatásán** keresztül igazolja álláspontját. A bíróság nem alapozhatja döntését kizárólag az orvosszakértő véleményére, hiszen a szakértő a cselekvőképesség korlátozásához szükséges egyik feltételről, nevezetesen az elmeállapotról nyilvánít véleményt.

2.5 A bíróság által hozott határozat és a gondnokoltak nyilvántartása

Miután a bíróság meghozta döntését az alperes gondnokság alá helyezéséről, az erről szóló határozatát megküldi az alperes lakóhelye szerinti illetékes gyámhatóságnak, amely a gondnok kirendeléséről és a szükséges egyéb intézkedésekről gondoskodni fog. A gondnokság alá helyezést és – ha erről döntött a bíróság – a választójogból kizárást be kell vezetni a gondnokoltakról vezetett nyilvántartásba. Az Országos Bírósági Hivatal a gondnokoltakról közhiteles számítógépes nyilvántartást vezet, amelybe az adatokat a gondnoksági perben első fokon eljáró bíróság jegyzi be. A nyilvántartásból – az erre rendszeresített űrlap kitöltésével – **adatokat az kérhet**, aki az adat megismeréséhez **fűződő jogi érdekét igazolja**, vagy az adat megismerésére és kezelésére **törvény alapján jogosult**. Törvény alapján jogosult az adat megismerésére – a teljesség igénye nélkül:

- az ügyészség és a nyomozó hatóság büntetőeljárás lefolytatása céljából;
- a rendőrség fegyver engedély-ügyi hatósági engedélyezési feladatok ellátása céljából;
- az önálló bírósági végrehajtó a végrehajtási cselekmények ellátása során, illetve
- az anyakönyvvezető a házasságkötéssel kapcsolatos feladatai ellátása céljából.

A nyilvántartásban szereplő adatokat a gondnokolt halálát követő tizenöt évig kezeli az Országos Bírósági Hivatal elnöke, majd ezt követően haladéktalanul gondoskodik azok törléséről.

Ha az érintett személy nem ért egyet a gondnokság alá helyezésével, vagy a bíróság által meghatározott ügycsoportokon, esetleg a korlátozás mértékén kíván módosítani, a döntés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül fellebbezést nyújthat be a bíróságon, de a későbbiekben is módja van – új per keretében – felülvizsgálatot kezdeményezni.

2.6 Felülvizsgálat

A törvény rendelkezik a gondnokság alá helyezés felülvizsgálatáról is, abból kiindulva, hogy a gondnokolt személy mentális állapotában, az ebből eredő, ügyeinek viteléhez szükséges belátási képességében az évek elteltével változás állhat be. Az eljárás a rendszer több szereplőjét érinti. Kötelezettséget jelent a **bíróság** számára, hiszen a cselekvőképesség korlátozását elrendelő, azt fenntartó vagy módosító ítéletében **rendelkeznie kell a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata iránti eljárás megindításának időpontjáról**. Ez az időpont

- a cselekvőképesség részleges korlátozása esetén nem lehet későbbi, mint az ítélet jogerőre emelkedésétől számított **öt év**;
- a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén pedig nem lehet későbbi, mint **tíz év**.

A **gyámhatóság kötelezettsége, hogy a felülvizsgálati eljárást hivatalból megindítsa** – a fent jelzett – a bíróság ítéletében meghatározott idő elteltével.

A gyámhatóság a felülvizsgálati eljárás során – a gondnok beszámolójától függően – kérheti:

- a cselekvőképességet a gondnokság megszüntetését;
- a gondnokság további fenntartását;
- a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság átváltoztatását cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokságra és fordítva;
- a korlátozással érintett ügycsoportok módosítását.

A felülvizsgálati eljárásban sem mellőzheti a bíróság sem a gondnokolt meghallgatását, sem pedig az igazságügyi elmeorvos-szakértő véleményének beszerzését.

A kötelező felülvizsgálat időpontja előtt is van mód arra, hogy a gondnokolt, a vele együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére, a gondnok, a gyámhatóság vagy az ügyész a **gondnokság alá helyezés megszüntetését vagy módosítását kezdeményezzék a bíróságon**. A bíróság akkor szünteti meg a gondnokságot, ha a lefolytatott bizonyítást követően arra a megállapításra jut, hogy a gondnokság elrendelésének oka már nem áll fenn. A bizonyítási eljárás során a bíróság azt vizsgálja, hogy a gondnokolt személy pszichés állapotában és életvitelében történt-e **változás** a gondnokság alá helyezés óta.

3. A gondnokrendelés, a gondnok jogai és kötelezettségei

3.1 A gondnok kirendelése

A gondnokság alá helyezett személy részére a gondnokot a gyámhatóság rendeli ki. Tekintettel arra, hogy a gondnok a gondnokolt törvényes képviselője, sőt gyakran gondozója is, a gondnokolt érdekeinek megfelelő képviselőt megkívánja a gondnok és a gondnokolt közötti jól működő bizalmi viszonyt. Éppen ezért a jogszabály – a gondnokolt kívánságát tiszteletben tartva – **sorrendet** állít fel a gondnok személyére vonatkozóan. Általános feltétel, hogy a gondnok csak olyan cselekvőképes személy lehet, aki a gondnoki tisztséget vállalja.

Olyan személyt sem lehet gondnokul kirendelni, akit a gondnokság alá helyezett előzetes jognyilatkozatában kizárt, vagy akinek személye ellen egyéb módon kifejezetten tiltakozik. **Gondnokul a gyámhatóság azt a személyt jelöli ki, akit a gondnokság alá helyezett személy előzetes jognyilatkozatában megjelölt,** illetve akit a **gondnok kirendelése iránti eljárásban megnevezett. Ha ez nem lehetséges,** a gyámhatóság **törekszik arra,** hogy a gondnokság alá helyezett **személlyel együtt élő házastársat, illetve élettársat rendelje ki gondnokul.** Ha a gondnokság alá helyezett személynek **nincs** sem együtt élő házastársa, sem pedig élettársa, vagy ezek gondnokká való kirendelése veszélyeztetné a gondnokság alá helyezett személy érdekeit, gondnokul olyan személyt kell kirendelni, aki a gondnokság ellátására az összes körülmény figyelembevételével **alkalmas.** Az arra alkalmas személyek között **előnyben kell részesíteni a szülőket** vagy a szülők által a haláluk esetére közokiratban vagy végrendeletben megnevezett személyt, és ilyen személyek hiánya esetén a gondnokot olyan hozzátartozók közül kell kijelölni, akik szükség esetén a személyes gondoskodást is el tudják látni.

Ha egyáltalán nincs a hozzátartozók között olyan személy, aki gondnokul kirendelhető, végső esetben **hivatásos gondnokot** kell kirendelni. Hivatásos gondnok az a büntetlen előéletű személy lehet, aki megfelel a vonatkozó képesítési előírásoknak. A statisztikai adatokból az derül ki, hogy a gondnokoltak többségénél nem hivatásos gondnok látja el a gondnoki feladatokat, de az is megállapítható, hogy a hivatásos gondnokok aránya növekedett az elmúlt években. 2011-ben a gondnokság alatt állók 38,5%-ánál hivatásos gondnok került kirendelésre.

3.2 A gondnoki tisztség megszűnése

A gondnoki tisztség alapvetően háromféle módon szűnhet meg, felmentéssel, elmozdítással, valamint felfüggesztéssel.

a) A gyámhatóság a gondnokot a tisztségéből felmenti, ha:

- a gondnokság alá helyezést a bíróság megszüntette;
- a gondnokolt meghalt;
- a gondnok fontos okból a felmentését kéri;
- utóbb keletkezik olyan kizáró ok, amely a gondnok kirendelésének akadályát jelentette volna.

b) A gyámhatóság a gondnokot tisztségéből elmozdítja, ha a gondnok

- a kötelezettségét nem teljesíti;
- nem az előzetes jognyilatkozatban foglaltak szerint jár el;
- egyéb olyan cselekményt követ el, amellyel a gondnokolt érdekeit súlyosan sérti vagy veszélyezteti.

c) A gyámhatóság a gondnokot az elmozdítást megelőzően a tisztségéből felfüggeszti

- azonnali intézkedést igénylő esetben.

3.3 A gondnok tevékenysége

Törvényes képviselő

A cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy törvényes képviselőt teljes mértékben a gondnok látja el, míg a cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy esetében a gondnok kizárólag a bíróság által meghatározott ügycsoportokban láthatja el a gondnokolt törvényes képviselőt. A korábbi Polgári Törvénykönyv a gondnokolt vagyonának vagyonekezelésére is általános jelleggel terjesztette ki a gondnok hatáskörét, amely azonban az új szabályozás hatálya lépésével megszűnt.

Vagyonkezelés

A vagyonkezelésre **akkor jogosult a gondnok, ha a bíróság a gondnokolt személy cselekvőképességét teljesen korlátozta, vagy** egyes ügycsoportokban korlátozta ugyan, de a korlátozásra kerülő **ügycsoportok között a vagyonnal való rendelkezés is szerepel.** A gondnok vagyonkezelésének mindenképpen a gondnokolt érdekeit kell szolgálnia. A vagyonkezelés nem csupán a vagyon megőrzésére irányul, hanem magában foglalja a gondnokolt igényeinek, szükségéinek kielégítését is.

A cselekvőképtelen gondnokolt esetén a gondnok teljeskörűen kezeli a vagyont.

Ezzel szemben a **cselekvőképesség részleges korlátozása esetén a vagyonra vonatkozóan a gondnokolt tesz nyilatkozatot, amelyhez szükséges a gondnok jóváhagyása,** illetve **vannak olyan ügykörök,** ahol a gondnok nyilatkozatához a **gyámhatóság jóváhagyása is szükséges.** Azon vagyontárgyakat, amelyeket nem kell készen tartani a folyó kiadásokra, a gondnok köteles a gyámhatóság részére beszolgáltatni. Ezen vagyontárgyak felett való rendelkezéshez szintén szükséges a gyámhatóság jóváhagyása.

Ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy érdekeinek védelme, károsodástól való megóvása **azonnali intézkedést** igényel, a **gondnok önállóan eljárhat,** a gondnokolt helyett jognyilatkozatot tehet, de a megtett nyilatkozatáról a gyámhatóságot és a gondnokoltat köteles késedelem nélkül tájékoztatni.

• Ingatlankezelés

Ha a gondnokolt ingatlantulajdonnal vagy lakásbérlettel rendelkezik, a gondnok, illetve a kijelölt vagyonkezelő eseti gondnok gondoskodik az ingatlan, illetve a lakás **hasznosításáról.** A fenntartás költségeit elsősorban a hasznosításból eredő bevételekből kell fedezni. Ha az ingatlan hasznosítása akadályba ütközik, vagy a bevételek nem fedezik a fenntartási költségeket, a gyámhivatal kezdeményezi az önkormányzatnál a szükséges összegnek önkormányzati segítyből vagy lakásfenntartási támogatásból történő juttatását.

A gondnokolt tulajdonában álló ingatlan **átruházásához,** valamint bármely módon történő **megterheléséhez,** azzal kapcsolatosan a gondnokolt és a gondnok által megtett jognyilatkozatokhoz a gyámhatóság jóváhagyása szükséges. A gyámhatóság az ingatlan elidegenítéséhez, megterheléséhez szükséges jognyilatkozatokhoz akkor adja hozzájárulását, ha az eset összes körülményeinek mérlegelése után megállapítja, hogy az a gondnokolt érdekeit szolgálja.

Ha a gondnokot tulajdonában ingatlan van, az ingatlan fekvése szerinti illetékes földhivatalnál a gondnokság alá helyezés tényét az ingatlan-nyilvántartásba fel kell jegyezni.

A 2012-es statisztikai jelentés szerint a gondnokoltak közül minden második rendelkezik lakástulajdonnal, azonban nagy részük feltehetően szociális intézményekben él. Arra vonatkozóan nincsenek statisztikai adatok, hogy a gondnokoltak hány százaléka él saját tulajdonú ingatlanban.

- **Készpénz, értéktárgy kezelése**

A gondnokság alá helyezett meghatározott értéket meghaladó készpénzét, valamint értéktárgyait a gondnok köteles beszoigáltatni a gyámhivatalnak. A beszoigáltatás tárgyát képező készpénzt hitelintézetnél nyitott gyámhatósági fenntartásos betétben, forint folyószámlán vagy devizasámlán, a nagyobb értéket képviselő ékszereket, ezüst-, arany-, platinatárgyakat, drágaköveket az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Részvénytársaságnál letétként, a muzeális tárgyakat az illetékes múzeumban letétként kell elhelyezni.

Gondozás

Indokolt esetben, ha vállalja, a gondnok a gondnokolt gondozását is ellátja.

Számadási kötelezettség

- **Éves rendes számadás**

A gondnokolt vagyoni, anyagi érdekeinek biztosítását szolgálja, hogy **a gondnok a vagyon kezeléséről évente köteles számadást készíteni, amelyet be kell mutatnia a gyámhatóságnak.** Ez alól csak és kizárólag **a közeli hozzátartozó gondnok részére adhat felmentést a gyámhatóság,** ha azt a cselekvőképességében vagyoni ügyeit érintően korlátozott személy nem ellenzi, illetve az az érdekeivel nem ellentétes.

Akkor sem köteles a gondnok – a hivatásos gondnok kivételével – rendes vagy egyszerűsített éves számadásra, ha a gondnokoltnak nincs vagyona, és jövedelme nem haladja meg a jogszabályban meghatározott mértéket. Az éves számadást minden évben annak a hónapnak a 15. napjáig kell benyújtani a gyámhivatalhoz, amely hónapban a gondnok kirendeléséről szóló határozatot a gondnokkal közölték. **A korábbi szabályozáshoz képest újítás,** hogy a gondnokolt jogosult a gondnok működéséről és a gondnokolt vagyonáról vezetett nyilvántartásokba betekinteni, azokról másolatot készíteni. Abban továbbra sincs változás, hogy **a gondnok tevékenységét a gyámhatóság felügyeli.**

A számadás elkészítése során a gondnok a leltárban valamennyi bevételt, kiadást köteles külön, **tételesen felsorolni,** és csatolni a bevételeket, kiadásokat igazoló számlákat, iratokat. Az élelmezéssel és a háztartással kapcsolatos költségek, ha havonta nem haladják meg a mindenkori öregségi nyugdíj legkisebb összegének háromszorosát, bizonylat nélkül fogadhatók el. A számadáshoz kell továbbá csatolni a gondnokolt személyes ügyeire (tartására, ellátására, egészségi állapotára) vonatkozó jelentésben foglalt **beszámolót** is. A személyes ügyekre vonatkozó jelentésben foglalt beszámolót a gondnoknak **akkor is elő kell terjesztenie, ha egyébként a számadási kötelezettség alól felmentéssel bír.**

- **Eseti számadás**

A rendes éves számadáson kívül a gondnok eseti számadásra is köteles, ha a gyámhatóság – hivatalból saját hatáskörében vagy a gondnokolt, illetve közeli hozzátartozója kérésére – indokolt esetben erre kötelezi a gondnokot. A gyámhivatal különösen azt a gondnokot kötelezi eseti számadásra, akinek engedélyezte, hogy a gondnokolt vagyonát igénybe vegye, illetve azt, aki éves számadásra nem köteles.

- **Vég számadás**

Az éves rendes, illetve az eseti számadási kötelezettségén kívül a gondnok **tisztségének bármely okból történő megszűnését követő tizenöt napon belül köteles vég számadást készíteni** az általa kezelt vagyonról. A vég számadás a korábban felvett leltárokon, a benyújtott számadásokon alapul. A gyámhivatal tizenöt napon belül dönt a vég számadás elfogadásáról. A gyámhivatal a vég számadás elbírálása során megvizsgálja a számadás helyességét, elbírálja a kiadások szükségességét, értékeli a gazdálkodás során tanúsított gondosságot, indokolt esetben beszerzi a törvényes képviselő, hozzátartozók észrevételeit, illetve figyelembe veszi a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy véleményét, észrevételeit. Ha szükségesnek látja, tájékoztatást kér a családsegítő szolgáltatótól, valamint a bentlakásos szociális intézmény vezetőjétől a gondnokolt körülményeire és a gondnok tevékenységére vonatkozóan.

Ha a gyámhatóság az elbírálást követően a vég számadás helyességét állapítja meg, és elfogadja azt, a számadásra kötelezettet a vagyonkezelés alól felmenti, egyidejűleg rendelkezik a maradványösszeg felhasználásáról, betétben történő elhelyezéséről. Ha a számadás alapján a gyámhivatal hiányt, indokolatlan kiadást vagy a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, felhívja a számadásra kötelezett személyt, hogy az okozott kár összegét nyolc napon belül fizesse be.

Ha a számadásra kötelezett a kár összegét vitatja, a gyámhatóság peres úton érvényesítheti a követelését. Jövőhagyottnak kell tekinteni a jelentésben foglalt beszámolót, ha a gyámhivatal **huszonegy napon belül** nem szólítja fel a gondnokot annak kiegészítésére vagy új beszámoló benyújtására.

4. Rendelkezés a cselekvőképesség jövőbeni korlátozása esetére

2014. március 15-től előzetes jognyilatkozat megtételére is lehetőség van. Az előzetes jognyilatkozat célja, hogy **a még cselekvőképes személy önrendelkezését előzetesen biztosítsa, nagyobb teret engedve ez által tényleges akarataának**. A nyilatkozatot tevő nagykorú, cselekvőképes személy – cselekvőképességének későbbi, részleges vagy teljes korlátozása esetére – a jogszabály által előírt formában és módon rendelkezhet előre bizonyos kérdésekről, amelyet cselekvőképessége korlátozása esetén a bíróság és a gyámhatóság – bizonyos kivételektől eltekintve – köteles figyelembe venni. Különös jelentősége lehet az előzetes jognyilatkozatnak azoknál, akik **demenciát okozó betegségükről szereznek tudomást**, vagy olyan **műtét előtt állnak, amely a mentális képességeikre kihatással lehet**. Az előzetes jognyilatkozat akkor hatályosul, amikor a nyilatkozatot tevő cselekvőképességét korlátozó gondnokság alá helyezéséről döntés születik. A bíróságnak a gondnokság alá helyezéssel egyidejűleg hivatalból kell vizsgálnia, hogy a gondnokság alá helyezett személy tett-e korábban előzetes jognyilatkozatot, és ha tett, akkor egyidejűleg annak alkalmazásáról is dönt a bíróság.

Aki gondnokság alá helyezési eljárást indít, annak keresetlevelében fel kell tüntetnie az alperes előzetes jognyilatkozatára vonatkozó adatokat is.

Az előzetes jognyilatkozat alkalmazását abban az esetben nem rendeli el a bíróság, ha megítélése szerint:

- az abban foglaltak teljesítése a gondnokság alá helyezett személy *érdekeivel kifejezetten ellentétes*, vagy
- az abban gondnokként megjelölt személy a *gondnokságot nem vállalja*, vagy
- vele szemben jogszabályban meghatározott *kizáró ok* áll fenn.

4.1 Hol és hogyan lehet előzetes jognyilatkozatot tenni?

- ügyvéd előtt,
- közjegyző előtt,
- gyámhatóság előtt személyesen.

4.2 Miről lehet rendelkezni az előzetes jognyilatkozatban?

- Meg lehet nevezni azon személyt, akit a gondnokául szeretne a nyilatkozatot tevő.
- Meg lehet nevezni azon személyt/eket, akit/akiket nem szeretne gondnokául a nyilatkozatot tevő.
- Meg lehet határozni, hogy a gondnok milyen módon járjon el mind a személyes, mind a vagyoni ügyeiben.

4.3 Előzetes jognyilatkozatok nyilvántartása

Jelenleg az előzetes jognyilatkozatokról szóló elektronikus nyilvántartást az Országos Bírósági Hivatal működteti. A nyilvántartás tartalmazza a nyilatkozattevő adatait, az előzetes jognyilatkozatot bejegyző bíróság megnevezését és ügyszámát, az előzetes jognyilatkozatot okiratba foglaló szerv, személy megnevezését, székhelyét, valamint az előzetes jognyilatkozatot tartalmazó közokirat ügyszámát és keltét, az ügyvéd által ellenjegyzett magánokirat keltét.

4.4 Előzetes jognyilatkozatok felülvizsgálata

Előfordulhat, hogy a gondnoksági perben eljáró bíróság elrendelte az előzetes jognyilatkozat és az abban foglaltak alkalmazását, a gondnokolt körülményei viszont olyan mértékben változnak meg, hogy már nem szolgálják az érdekeit az előzetes jognyilatkozat alapján elrendelt intézkedések. Ilyen esetben a gondnokolt, a gondnok, a gyámhatóság, valamint az ügyész kérheti a bíróságtól az előzetes jognyilatkozat felülvizsgálatát és az abban foglaltak alkalmazásának mellőzését.

Az előzetes jognyilatkozatot a nyilatkozatot tevő még cselekvőképes állapotában visszavonhatja, módosíthatja.

5. Támogatott döntéshozatal

A támogatott döntéshozatal a cselekvőképességet nem érintő, az érintett személy önrendelkezéséről és jogainak védelmét szolgáló új jogintézmény. Bevezetését az indokolta, hogy az ember alapvető jogai, köztük az önálló döntési autonómiája kizárólag a szükséges és arányos mértékben kerüljön korlátozásra.

A támogató kirendelésére kétféle módon kerülhet sor:

- **Az érintett személy** belátási képessége kisebb mértékű csökkenése esetén a *gyámhatósághoz fordulhat*, és – cselekvőképessége korlátozásának elkerülése céljából – **kérheti támogató kirendelését**.
- **A gondnokság alá helyezési perben az eljáró bíróság** megállapítja, hogy az érintett cselekvőképességének korlátozása nem indokolt, de egyes ügyekben segítségre van szüksége, ezért **megkeresi a gyámhatóságot** támogató kirendelése iránt.

A támogató kirendeléséről mindkét esetben a gyámhatóság határoz. A támogató kirendelését egyébként bárki kérheti, aki úgy véli, hogy általánosságban vagy egyes ügyeiben a döntési meghozatalában segítségre szorul, de a döntéseit önállóan is képes meghozni.

Fontos annak hangsúlyozása, hogy az új Ptk. szabályai alapján lehetséges, hogy egy ember cselekvőképessége egyes ügyekben korlátozott, tehát gondnok segíti, míg más ügyekben nincs korlátozva a cselekvőképessége, de támogatót vesz igénybe, egyébként pedig önállóan intézi ügyeit. Ez is jól mutatja, hogy a korlátozás szükségességének és az arányosságának követelménye az új szabályozásban erőteljesebben érvényesül.

A támogató kirendelése határozatlan időre történhet általános jelleggel vagy meghatározott ügycsoportokra. Garanciális szabály, hogy **kirendelésére kizárólag a támogatott személlyel egyetértésben van mód**. Nem lehet támogatót kirendelni azon ügycsoportokra, amelyek tekintetében az érintett személy gondnokság alatt áll. A gyámhatóság a támogató kirendelését ötévenként felülvizsgálja.

A felülvizsgálatnak korábban is helye van az alábbi esetekben:

- a felülvizsgálatot a támogatott személy vagy a támogató kéri;
- a támogatott személyt a bíróság gondnokság alá helyezte;
- a gyámhatóság más hatóságtól tudomást szerez arról, hogy a támogató és a támogatott között érdekellentét áll fenn;
- olyan egyéb tény, körülmény jut a gyámhatóság tudomására, amely indokoltá teszi a támogató kirendelésének felülvizsgálatát.

5.1 A támogató személye

A támogatott által választott támogató

A támogatott döntéshozatal akkor tudja betölteni a célját, ha a támogató megfelelően tudja segíteni a támogatottat és képviselni az érdekeit. A jogszabály rögzíti, hogy olyan személyt nem lehet támogatónak kirendelni,

- akinek személye ellen a támogatott tiltakozik;
- akinek kirendelése a támogatott érdekeivel ellentétes;
- aki maga is támogatott, vagy aki cselekvőképességet érintő gondnokság hatálya alatt áll.

Támogatónak elsősorban azt a személyt kell kirendelni, akit a támogatott a gyámhatóság előtti eljárásban megjelölt, feltéve, hogy a megjelölt személy nem áll kizáró okok hatálya alatt, és vállalja a támogatói feladatok ellátását.

Hivatásos támogató

Hivatásos támogató kirendelésére akkor kerül sor, ha nincs olyan, a támogatott személy által megjelölt személy, akit támogatóul ki lehetne rendelni, és a hivatásos támogató kirendelésével a támogatott személy egyetért. Hivatásos támogató az a cselekvőképes, büntetlen előéletű személy lehet, aki nem áll a fentebb említett kizáró okok hatálya alatt, és megfelel a hivatásos támogatókra vonatkozó képesítési előírásoknak. Egy hivatásos támogatónak egyidejűleg 30–45 támogatottja lehet, attól függően, hogy milyen foglalkoztatási viszonyban látja el tevékenységét. A hivatásos támogatói feladatokat vállaló személy képzését, továbbképzését a gyámhatóság szervezi, és nyilvántartást vezet az általa kirendelt támogatókról és támogatott személyeiről.

5.2 A támogató feladatai

A támogató – ha a támogatott személy kéri – jelen van azoknál a közigazgatási, polgári és büntetőeljárás cselekményeknél, amelyekben a támogatott személy érintett, ezen eljárási cselekményeknél annak rendjét meg nem zavaró módon egyeztetethet a támogatott személlyel. Ezenkívül jelen van a támogatott személy jognyilatkozatainak megtételekor, egyúttal tanácsaival, tájékoztatásának megadásával elősegíti a jognyilatkozat megtételét, valamint személyes jelenlétével segítséget nyújt a támogatott döntésének meghozatalához. Ha a betegnek az egészségügyi ellátással összefüggő döntései meghozatalában támogatója van, a beteg kérelmére biztosítani kell a támogatója jelenlétét, döntései meghozatala előtt támogatójával való egyeztetés lehetőségét. Ha a támogatott személy vagy a gyámhatóság kéri, a támogató köteles írásban előadni, hogy miben támogatta és milyen tanáccsal látta el a támogatott személyt.

5.3 A támogatói tisztség megszűnése, megszüntetése

A támogatói tisztség megszűnik

- felmentéssel,
- elmozdítással,
- felfüggesztéssel,
- a támogató halálával.

Felmentésre akkor kerül sor, ha azt a támogató vagy a támogatott személy kezdeményezi, ha a támogatott személy meghal, illetve ha utóbb keletkezik olyan ok, amely a támogató személy kinevezésének akadályát jelentette volna.

A támogató elmozdítása szankciós jellegű, a gyámhatóság akkor mozditja el a támogatót, ha az nem látja el a feladatait, vagy olyan magatartást tanúsít, amellyel a támogatott személy érdekeit súlyosan sérti.

Felfüggesztésre az elmozdítást megelőzően, azonnali intézkedést igénylő esetekben kerül sor.

6. A gondnokoltakat érintő további kérdések

A gondnokolt választójoga

Fontos és a gondnokoltakat, hozzátartozóikat érdeklő kérdés lehet, hogy a gondnokság alá helyezettek szavazhatnak-e a választásokon, gyakorolhatják-e az egyik legfontosabb állampolgári jogukat.

Magyarország korábbi alkotmánya automatikusan megfosztotta a gondnokság alá helyezett személyeket mind az aktív, mind a passzív választójoguk gyakorlásától, tehát nem választhattak, és őket sem választhatták. Mivel a teljes és automatikus korlátozás nem felelt meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének, a 2012-ben hatályba lépett új Alaptörvény ezen a téren változást hozott.

Az Alaptörvény értelmében nem rendelkezik választójoggal az, akit a bíróság a belátási képességének korlátozottsága miatt a választójogból kizárt. Az Alaptörvény hatályba lépését követően – azzal összhangban – a választási törvény is módosult, és a jelenleg hatályos szövege rögzíti, hogy a **bíróságnak a gondnokság alá helyezési perben, valamint a gondnokság alá helyezés felülvizsgálatára irányuló eljárásban rendelkeznie kell a választójogból való kizárás kérdéséről**. A bíróság azt a nagykorú személyt zárja ki a választójogból, akinek a választójog gyakorlásához szükséges belátási képessége:

- pszichés állapota, szellemi fogyatkozása vagy szenvedélybetegsége miatt tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, vagy
- pszichés állapota vagy szellemi fogyatkozása miatt tartósan teljes mértékben hiányzik.

Az Alaptörvény záró rendelkezései között kimondja, hogy azon személyek, akik az Alaptörvény hatálybalépésekor már cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alatt állnak, nem rendelkeznek választójoggal a gondnokság megszüntetéséig, vagy amíg a választójoguk fennálltát a bíróság meg nem állapítja. Mindez azt jelenti, hogy a gondnokság alá helyezés legelső felülvizsgálatakor a bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy az adott személy továbbra sem képes-e a választójogával élni, vagyis megfontolt és tudatos döntést hozni ebben a kérdésben.

A gondnokolt házassága

Annak, aki a házasság megkötésekor cselekvőképtelen állapotban volt, vagy cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt állt, az így megkötött házassága érvénytelen. Ha a cselekvőképesség visszanyerését, illetve a gondnokság alá helyezés megszüntetését követő hat hónapon belül a korábban cselekvőképes, illetve gondnokság alá helyezett fél nem támadja meg a házasságot, az visszamenőlegesen érvényessé válik.

A gondnokolt végrendeletének

Teljes körű végintézkedési képessége csak a teljesen cselekvőképes személynek van. A cselekvőképtelen személy által – beleértve a gondnokság alá nem helyezett cselekvőképtelen személyeket is – tett végrendelet érvénytelen.

A cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú érvényesen kizárólag **közjegyző előtt** tehet végrendeletet (közvégrendelet), ennek érvényességéhez azonban nem szükséges sem a törvényes képviselő hozzájárulása, sem a gyámhatóság jóváhagyása.

A gondnokság alatt álló személy végrendelete érvényes akkor, ha a gondnokság alá helyezés oka a végrendeletkezés idején már megszűnt.

A gondnokolt öröklése

Ha a cselekvőképtelen vagy a cselekvőképességében a vagyoni ügyeit érintően korlátozott gondnokság alatt álló személy ingó vagyonra vonatkozó öröklési érdeke veszélyeztetve van, a gyámhivatal az ingóságot leltározatja, és kezdeményezi a hagyatéki eljárás lefolytatását. Ha szükségesnek találja, biztosítási intézkedést (pl. zárlat, pénzösszeg biztosítása) kezdeményezhet a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyak megóvása érdekében.

Miután a hagyatékátadó végzés megszületett, a gyámhivatal megvizsgálja, hogy a hagyatéki eljárás során gondnokolt érdeke képviselve volt-e, nem sérti-e a köteles részre való igényét az örökhatályú végrendelete, illetve nem érte-e őket érdeksérelem. Ha megítélése szerint a hagyatékátadó végzés sérti a gondnokolt érdekeit, fellebbezéssel élhet, illetőleg pert indíthat a gondnokolt érdekében.

Ha a gondnokolt ingatlant örökölt, a gyámhatóság a hagyatékátadó végzés kézbesítése után meggyőződik arról, hogy a gondnokolt tulajdonjoga földhivatalnál bejegyzésre került-e; cégtulajdon, üzletrész öröklése esetén a cégbírósnál győződik meg a nyilvántartáson történő átvezetésről.

A gondnokolt egészségügyi ellátással összefüggésben tett nyilatkozatai

- A cselekvőképtelen és a cselekvőképességében bármely ügycsoport tekintetében részlegesen korlátozott betegnek is joga van a korának és pszichés állapotának megfelelő tájékoztatáshoz.
- **A cselekvőképes beteg közokiratban, valamint teljes bizonyító erejű magánokiratban megnevezheti azt a személyt, aki jogosult helyette a beavatkozásokhoz szükséges beleegyezés, illetve visszautasítás jogát gyakorolni.** Ha a beteg cselekvőképtelenné válik, és korábban nem jelölt meg ilyen, nyilatkozattételre jogosult személyt, a beleegyezés és a visszautasítás jogának gyakorlására **elsősorban a beteg törvényes képviselője jogosult**, ennek hiányában pedig a jogszabály által megjelölt hozzátartozó. Az egészségügyi ellátással kapcsolatos döntésekben a cselekvőképtelen és a cselekvőképességében az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott **beteg véleményét a szakmailag lehetséges mértékben akkor is figyelembe kell venni, ha a beleegyezés és a visszautasítás jogát más személy gyakorolja.**
- **Cselekvőképtelen**, valamint a cselekvőképességében az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott beteg **nem utasíthatja vissza** az olyan ellátást, amelynek elmaradása esetén egészségi állapotában várhatóan súlyos vagy maradandó károsodás következne be.
- Ha a cselekvőképtelen, valamint a cselekvőképességében az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott beteg – tekintettel arra, hogy olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül halálhoz vezet és gyógyíthatatlan – életmentő vagy életfenntartó

beavatkozást utasít vissza, az egészségügyi szolgáltató keresetet indít a beleegyezés bíróság általi pótlása iránt.

- Cselekvőképtelen beteg **egészségügyi dokumentációjába** elsősorban a beteg által még **cselekvőképes állapotában megjelölt személy**, ennek hiányában **törvényes képviselője**, ennek hiányában a **jogszabály által meghatározott hozzátartozó** tekinthet be. Az a beteg, akinek cselekvőképességét az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozták, az előbb megjelölt személlyel együtt tekinthet bele az egészségügyi dokumentációba.

A gondnokolt szociális ellátással összefüggő nyilatkozatai

Ha cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt álló személy szeretne igényelni személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátást, erre irányuló kérelmét a törvényes képviselője terjesztheti elő. A cselekvőképességében a szociális ellátás igénybevételével összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy – törvényes képviselőjének beleegyezésével – saját maga terjesztheti elő az ellátás igénybevételére irányuló kérelmét.

7. A jogvédelmi képviselők és a gondnokoltak

7.1 Az ellátottjogi képviselő és a gondnokoltak

Az ellátottjogi képviselő a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény által meghatározott szociális alapszolgáltatásban és szakosított ellátásban részesülő ellátottaknak nyújt segítséget. A segítségnyújtás keretében az ellátottjogi képviselő az alábbiakat teheti:

- Tájékoztatást nyújthat az ellátottakat érintő legfontosabb jogokról és az intézmény kötelezettségeiről.
- Segíti az ellátást igénybe vevőt, illetve törvényes képviselőjét az ellátással kapcsolatos kérdések, problémák megoldásában, szükség esetén segítséget nyújt az intézmény és az ellátott között kialakult konfliktus megoldásában.
- Segít az ellátást igénybe vevőnek, törvényes képviselőjének panaszra megfogalmazásában.
- Kezdeményezheti a panaszok kivizsgálását az intézményvezetőnél, fenntartónál.
- Eljárhat az intézményi ellátással kapcsolatosan az intézmény vezetőjénél, fenntartójánál, illetve az arra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnál, és ennek során írásbeli meghatalmazás alapján képviselheti az ellátást igénybe vevőt, törvényes képviselőjét, kivéve a jogviszony keletkezése és megszűnése, továbbá az áthelyezés eseteiben.
- Az ellátotti jogok érvényesülése érdekében közvetlenül felkeresheti az ellátottakat a lakószobájukban, az intézmény működésének zavarása nélkül.

A jogszabály kimondja, hogy ha a **szociális intézmény vezetője** úgy látja, hogy valamely ellátott gondnoka a gondnoki teendőket nem megfelelően vagy nem a gondnokolt érdekeinek figyelembevételével látja el, **köteles kezdeményezni új gondnok kirendelését a gyámhatóságnál**. Tekintettel arra, hogy az **ellátottjogi képviselő** rendszeresen felkeresi a szociális intézményeket, **lehetőségében áll jelezni az intézményvezető részére**, ha megítélése szerint valamely ellátott

részére gondnok kirendelése lenne szükséges, vagy a már kirendelt gondnok nem látja el megfelelően feladatát, és ezért szükséges eseti gondnok vagy új gondnok kirendelése. Az ellátottjogi képviselő továbbá **tájékoztatást adhat az ellátott részére a gondnokság intézményével kapcsolatosan, segítséget nyújthat az ellátottnak a gondnokával szembeni panaszának gyámhivatal általi kivizsgálásához, és a gondnokváltás kezdeményezéséhez.**

A szociális intézmény vezetője az ellátottal szemben alkalmazott korlátozó intézkedésről köteles tájékoztatni az ellátottjogi képviselőt, aki megvizsgálja a korlátozás szükségességét, illetve az eljárás jogszerűségét, és erről dokumentációt vezet.

7.2 A betegjogi képviselő és a gondnokoltak

A betegjogi képviselő látja el a betegeknek az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben meghatározott jogainak (ún. betegjogok) védelmét, és segíti őket ezen jogok megismerésében és érvényesítésében. A jogvédelem keretében a betegjogi képviselő:

- segíti a beteget **az egészségügyi dokumentációhoz való hozzáfutásban**, az azzal kapcsolatos megjegyzések, kérdések feltételében;
- **segít a betegnek panasz megfogalmazásában**, kezdeményezheti a panasz kivizsgálását;
- a beteg – egészségügyi akadályoztatása esetén – a hozzátartozó írásbeli **meghatalmazása alapján panaszt tehet** az egészségügyi szolgáltató vezetőjénél, fenntartójánál;
- rendszeresen **tájékoztatja az egészségügyi dolgozókat** a betegjogokra vonatkozó szabályokról, azok változásáról;
- a beteg gyógykezelésével összefüggő ügyekben **eljár az arra hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóságnál**, és ennek során képviseli a beteget;
- **jogosult** az ellátás zavartalanságának veszélyeztetése nélkül: az egészségügyi szolgáltató működési területére **belépni**, ügyre **vonatkozó iratokba betekinteni**, egészségügyben **dolgozókhoz kérdést intézni**.

Jóllehet a jogszabály a betegjogi képviselők részére nem határozza meg speciálisan a gondnokság alatt álló személyekhez kapcsolódó hatáskört, a betegjogi képviselő az egészségügyi szolgáltatást igénybe vevő gondnokoltaknak is a szokásos módon segít jogaik megismerésében és érvényesítésében, azzal a korlátozással, hogy meghatalmazást kizárólag a törvényes képviselőtől, azaz a gondnoktól fogadhat el, illetve a gondnokság alatt álló személy egészségügyi dokumentációba való betekintése is korlátozott. (Lásd: 6. fejezet.)

8. Záró gondolatok

Az Alkotmánybíróság 11/2014. (IV. 4.) AB határozatában vizsgálta az új Ptk. cselekvőképesség korlátozására vonatkozó szabályait. Dr. Lenkovich Barnabás párhuzamos indokolásában fogalmazta meg az alábbiakat, amely a leginkább jellemzi a gondnokság jogintézményét: *„[a] gondnokság (és a támogatott döntéshozatal) jogintézménye tehát nem elvesz, hanem hozzáad, pótol, kiegészít valamit, ami hiányzik, illetve hiányos. Teszi mindezt éppen az egyén önrendelkezési jogának kiterjesztése, törvény előtti egyenlőségének biztosítása, emberi méltóságának védelme (sérthetetlensége) érdekében. Ezek az alapvető jogok és a magánjogi alanyi jogok éppen akkor sérülnének, ha ezek a jogintézmények nem lennének.”*

Jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
- A gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló 2013. évi CLXXV. törvény
- A támogatott döntéshozatalról szóló 2013. évi CLV. törvény
- A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény
- A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és a gyámügyi eljárásról szóló 149/1997 (IX. 10.) Korm. rendelet

Felhasznált irodalom

1. KECSKÉS László – KÖRÖS András – MAKAI Katalin – OROSZ Árpád – OSZTOVITS András – PETRIK Ferenc: *Az új Ptk. magyarázata I/VI.* (Bevezető és záró rendelkezések; Az ember mint jogalany; Öröklési jog.) Kötet szerkesztő: Wellmann György. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013.
2. *A gondnokság alatt állók helyzete.* Statisztikai tükrök, 6. évf. 2012/45. (2012. július 06.) Összeállította: Központi Statisztikai Hivatal.
3. DÓSA Ágnes: *A nem teljesen cselekvőképes személyek jogai: rugalmasabb szabályozás felé.* Fundamentum, 4. évf. 2000/2. 83–90.
4. Az új Ptk. cselekvőképességre vonatkozó szabályairól – interjú Makai Katalin kúriai bíróval. <http://ptk2013.hu/interjuk>
5. 11/2014 (IV. 4.) AB határozat